

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ มีขึ้นเพื่อการนำเสนอประเด็นพุทธธรรมที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก และกลวิธีการสอดแทรกพุทธธรรม ซึ่งจะแบ่งผลการวิจัยออกเป็นสองตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นการนำเสนอประเด็นว่ามีหลักธรรมใดที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกบ้าง โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตาราง และสถิติเชิงพรรณนา

ตอนที่ 2 จะนำเสนอว่ามีกลวิธีการสื่อสารอย่างไร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์คือ

- 2.1 วิเคราะห์ผ่านการเสวยชาติของตัวละครเอก คือ พระโพธิสัตว์
- 2.2 ผ่านทางองค์ประกอบของวรรณศิลป์
- 2.3 การนำเสนอผ่านการใช้ภาษาภาพพจน์

ซึ่งผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ตอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์หลักธรรมที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก

ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ แยกตามรายชื่อ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในภาพรวม

1.2 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ แยกตามรายชื่อ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในแต่ละนิบาต

สำหรับผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์หลักกรรมทั้ง 3 ประการ แยกตามรายชื่อ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถา
ชาดกในภาพรวม

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของหลักกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกใน
ภาพรวม

หลักกรรม	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ปัญญา	68	12.40
การคบคน	52	9.50
เบ็ดเตล็ด	48	8.80
ให้ทานและมีเมตตา	29	5.30
ความเพียรและความอดทน	27	4.90
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	24	4.40
การประมาณตน	21	3.80
วาจา	21	3.80
ความกตัญญู	18	3.30
ความมีสติ	16	2.90
ภรรยา	6	1.10
รวม	330	60.20
ด้านละเว้นชั่ว		
ละหลง	56	10.20
รักษาศีล	50	9.10
ละโลภ	21	3.80
ละกิเลสและละกามคุณ	12	2.20
ละโกรธ	10	1.80
รวม	149	27.10

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

หลักธรรม	จำนวน (ชาตก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ประพฤติกิเลส	28	5.10
ออกบวช	28	5.10
คุณของการออกบวช	12	2.20
รวม	68	12.40
ภาพรวม	547	100.00

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาตก ในภาพรวม พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 330 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 60.20 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 149 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 27.10 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 68 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.40 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา จำนวน 68 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.40 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 52 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 9.50 และรองลงมาเป็นหลักธรรมในหมวดเบ็ดเตล็ด จำนวน 48 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.80 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุดคือ หลักธรรมเกี่ยวกับภรรยา จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 1.10

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 56 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 10.20 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล จำนวน 50 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 9.10 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลก จำนวน 21 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 3.80 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุดคือ หลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ จำนวน 10 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 1.80

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติกิเลส จำนวน 68 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.40 และการออกบวช จำนวน 68 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.40 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าของการออกบวช จำนวน 12 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 2.20

1.2 ผลการวิเคราะห์หลักกรรมทั้ง 3 ประการ แยกตามรายชื่อ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในแต่ละนิบาต

ผลการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะปรากฏใน ตารางที่ 4.2 – ตารางที่ 4.10 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละ ของหลักกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในเอกนิบาต

หลักกรรมในเอกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ปัญญา	31	20.70
ความเพียรและความอดทน	12	8.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	11	7.30
เบ็ดเตล็ด	9	6.00
การคบคน	8	5.30
วาจา	7	4.70
การประมาณตน	4	2.70
ความกตัญญู	3	2.00
ความมีสติ	3	2.00
ให้ทานและมีเมตตา	3	2.00
ภรรยา	-	-
รวม	91	60.70
ด้านละเว้นชั่ว		
รักษาศีล	20	13.30
ละหลง	16	10.70
ละโลภ	9	6.00
ละโกรธ	2	1.30
ละกิเลสและละกามคุณ	2	1.30
รวม	49	32.60

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

การเสวยชาติของพระโพธิสัตว์ ตามหลักธรรมในเอกนิบาต	จำนวน	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
คุณของการออกบวช	6	4.00
ประพฤติกุศล	3	2.00
ออกบวช	1	0.70
รวม	10	6.70
ภาพรวม	150	100.00

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในเอกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 91 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 60.70 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 49 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 32.60 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 10 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 6.70 และเมื่อพิจารณาารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา จำนวน 31 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 20.70 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับความเพียรและความอดทน จำนวน 12 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา จำนวน 11 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 7.30 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด ได้แก่ ความกตัญญู ความมีสติ ให้อทานและมีเมตตา ซึ่งในทุกหลักธรรมมีจำนวน 3 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 2.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับภรรยา

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับรักษาศีล จำนวน 20 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 13.30 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 16 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 10.70 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลภ จำนวน 9 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 6.00 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุดได้แก่ หลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ การละกิเลสและละกามคุณ โดยทุกหลักธรรมมีจำนวน 2 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 1.30

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าของการ
ออกบวช จำนวน 6 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 4.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติธรรม
จำนวน 3 จำนวน คิดเป็นร้อยละ 2.00 และการออกบวช จำนวน 1 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 0.70

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละ ของหลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก
ในทุกนิบาต

หลักธรรมในทุกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ปัญญา	14	14.00
การคบคน	13	13.00
การประมาณตน	11	11.00
เบ็ดเตล็ด	8	8.00
ให้ทานและมีเมตตา	6	6.00
ความกตัญญู	4	4.00
วาจา	3	3.00
ความเพียรและความอดทน	3	3.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	3	3.00
ความมีสติ	1	1.00
ภรรยา	-	-
รวม	66	66.00
ด้านละเว้นชั่ว		
ละหลง	11	11.00
รักษาศีล	7	7.00
ละกิเลสและละกามคุณ	2	2.00
ละโลภ	1	1.00
ละโกรธ	-	-
รวม	21	21.00

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

หลักธรรมในทุกนิบาต	จำนวน (ชาตก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ประพฤตินิธรรม	5	5.00
ออกบวช	4	4.00
คุณของการออกบวช	4	4.00
รวม	13	13.00
ภาพรวม	100	100.00

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาตก ในทุกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 66 ชาตก คิดเป็น ร้อยละ 66.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 21 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 21.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 13 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 13.00 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา จำนวน 14 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 14.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 13 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 13.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการประมาณตน จำนวน 11 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 11.00 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด คือ หลักธรรมเกี่ยวกับความมีสติ จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 1.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับภรรยา

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 11 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 11.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล จำนวน 7 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 7.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละกิเลสและละกามคุณ จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 2.00 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด คือ หลักธรรมเกี่ยวกับการละโลภ จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 1.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤตินิธรรม จำนวน 5 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 5.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการออกบวช จำนวน 4 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 4.00 และการเห็นคุณของการออกบวช จำนวน 4 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 4.00

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกใน
ติกนิบาต

กิจกรรมในติกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
การคบคน	9	18.00
เบ็ดเตล็ด	8	16.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	4	8.00
การประมาณตน	3	6.00
ปัญญา	2	4.00
วาจา	2	4.00
ความเพียรและความอดทน	2	4.00
ให้ทานและมีเมตตา	2	4.00
ความกตัญญู	1	2.00
ภรรยา	1	2.00
ความมีสติ	-	-
รวม	34	68.00
ด้านละเว้นชั่ว		
รักษาศีล	4	8.00
ละกิเลสและละกามคุณ	4	8.00
ละโลภ	2	4.00
ละโกรธ	2	4.00
ละหลง	2	4.00
รวม	14	28.00

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หลักธรรมในติกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ออกบวช	1	2.00
คุณของการออกบวช	1	2.00
ประพฤติกิเลส	-	-
รวม	2	4.00
ภาพรวม	50	100.00

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก ใน ติกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 34 ชาดก คิดเป็น ร้อยละ 68.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 14 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 28.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 2 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 4.00 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 9 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 18.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับหมวดเบ็ดเตล็ด จำนวน 8 ชาดก คิดเป็น ร้อยละ 16.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา จำนวน 4 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด คือ หลักธรรมเกี่ยวกับภรรยา และความ กตัญญู โดยในทุกหลักธรรม มีจำนวน 1 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 2.00 และไม่ปรากฏหลักธรรม เกี่ยวกับความมีสติ

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล จำนวน 4 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และหลักธรรมเกี่ยวกับการละกิเลสและละกามคุณ จำนวน 4 ชาดก คิด เป็นร้อยละ 8.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลก การละโกรธ และการละหลง โดยใน ทุกหลักธรรม มีจำนวน 2 ชาดก และคิดเป็นร้อยละ 4.00

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการออกบวช จำนวน 1 ชาดก คิดเป็น ร้อยละ 2.00 และหลักธรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณของการออกบวช จำนวน 1 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 2.00 และไม่พบหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติกิเลส

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนและร้อยละของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกใน
จตุกกนิบาต

กิจกรรมในจตุกกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
เบ็ดเตล็ด	10	20.00
การคบคน	5	10.00
ความเพียรและความอดทน	4	8.00
ให้ทานและมีเมตตา	3	6.00
วาจา	3	6.00
ปัญญา	2	4.00
ความกตัญญู	2	4.00
ภรรยา	2	4.00
ความมีสติ	2	4.00
การประมาณตน	1	2.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	1	2.00
รวม	35	70.00
ด้านละเว้นชั่ว		
รักษาศีล	6	12.00
ละหลง	3	6.00
ละโกรธ	1	2.00
ละโลภ	-	-
ละกิเลสและละกามคุณ	-	-
รวม	10	20.00

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

หลักธรรมในจตุกกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ออกบวช	3	6.00
ประพฤติกุศล	2	4.00
คุณของการออกบวช	-	-
รวม	5	10.00
ภาพรวม	50	100.00

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก ใน จตุกกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 35 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 10 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 20.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 5 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 10.00 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับหมวดเบ็ดเตล็ด จำนวน 10 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 20.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 5 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 10.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับความเพียรและความอดทน จำนวน 4 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด คือ หลักธรรมเกี่ยวกับการประมาณตน และการเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยาโดยในแต่ละหลักธรรม มีจำนวน 1 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 2.00

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล จำนวน 6 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 12.00 และหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 3 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 6.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ จำนวน 1 ชาดก และคิดเป็นร้อยละ 2.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลภ การละกิเลสและละกามคุณ

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการออกบวช จำนวน 3 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 6.00 การประพฤติกุศล จำนวน 2 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 4.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณของการออกบวช

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก
ในปัญจกนิบาต

กิจกรรมในปัญจกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ความมีสติ	5	20.00
การคบคน	3	12.00
ปัญญา	2	8.00
เบ็ดเตล็ด	2	8.00
ภรรยา	1	4.00
ความเพียรและความอดทน	1	4.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	1	4.00
ให้ทานและมีเมตตา	1	4.00
วาจา	-	-
ความกตัญญู	-	-
การประมาณตน	-	-
รวม	16	64.00
ด้านละเว้นชั่ว		
ละหลง	4	16.00
ละโลภ	1	4.00
ละโกรธ	1	4.00
รักษาศีล	1	4.00
ละกิเลสและละกามคุณ	1	4.00
รวม	8	32.00

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

หลักธรรมในปัญจกนิบาต	จำนวน (ชาตก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ประพฤตินิธรรม	1	4.00
ออกบวช	-	-
คุณของการออกบวช	-	-
รวม	1	4.00
ภาพรวม	25	100.00

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาตก ใน ปัญจกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 16 ชาตก คิดเป็น ร้อยละ 64.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 8 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 32.00 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับความมีสติ จำนวน 5 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 20.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 3 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญาและหมวดเบ็ดเตล็ด โดยในทุกหลักธรรมมี จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับวาจา ความมกัตถุญญ และการประมาณตน

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 4 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 16.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลภ การละโกรธ การรักษาศีล การละกิเลสและละกามคุณ โดยในแต่ละหลักธรรม มีจำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 4.00

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤตินิธรรม จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 4.00 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ในปัญจกนิบาต

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกใน
ฉกกนิบาต

กิจกรรมในฉกกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
การคบคน	3	15.00
เบ็ดเตล็ด	2	10.00
ปัญญา	1	5.00
ความมีสติ	1	5.00
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	1	5.00
ให้ทานและมีเมตตา	1	5.00
วาจา	-	-
ความกตัญญู	-	-
ภรรยา	-	-
ความเพียรและความอดทน	-	-
การประมาณตน	-	-
รวม	9	45.00
ด้านละเว้นชั่ว		
ละโลภ	3	15.00
ละหลง	3	15.00
ละโกรธ	1	5.00
รักษาศีล	1	5.00
ละกิเลสและละกามคุณ	1	5.00
รวม	9	45.00

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

กิจกรรมในฉกกนิบาต	จำนวน (ขาดก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ออกบวช	1	5.00
คุณของการออกบวช	1	5.00
ประพัตติธรรม	-	-
รวม	2	10.00
ภาพรวม	20	100.00

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์กิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาขาดก ใน ฉกกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 9 ขาดก คิดเป็น ร้อยละ 45.00 และกิจกรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 9 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 45.00 และ รองลงมาเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 2 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 10.00 และ เมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการคบคน จำนวน 3 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 15.00 รองลงมาเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับหมวดเบ็ดเตล็ด จำนวน 2 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 10.00 และรองลงมาเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับปัญญา ความมีสติ การเชื่อฟังและศึกษา ศิลปวิทยา การให้ทานและมีเมตตา โดยในทุกกิจกรรมมีจำนวน 1 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 5.00 และไม่ปรากฏกิจกรรมเกี่ยวกับวาจา ความกตัญญู ภรรยา ความเพียรและความอดทน และการประมาณตน

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการละโลก จำนวน 3 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 15.00 และการละหลง จำนวน 3 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 15.00 และรองลงมาเป็น กิจกรรมเกี่ยวกับการละโกรธ การรักษาศีล การละกิเลสและละกามคุณ โดยในทุกกิจกรรมมี จำนวน 1 ขาดก และคิดเป็นร้อยละ 5.00

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีกิจกรรมเกี่ยวกับการออกบวช จำนวน 1 ขาดก คิดเป็น ร้อยละ 5.00 และกิจกรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณของการออกบวช จำนวน 1 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 5.00 และไม่ปรากฏกิจกรรมเกี่ยวกับการประพัตติธรรม

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกใน
สัตตกนิบาต

กิจกรรมในสัตตกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
เบ็ดเตล็ด	5	16.10
ปัญญา	4	12.90
การคบคน	3	9.70
ความกตัญญู	3	9.70
ให้ทานและมีเมตตา	2	6.50
ความเพียรและความอดทน	1	3.20
ความมีสติ	1	3.20
วาจา	-	-
ภรรยา	-	-
การประมาณตน	-	-
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	-	-
รวม	19	61.30
ด้านละเว้นชั่ว		
ละหลง	3	9.70
ละโลภ	2	6.50
รักษาศีล	2	6.50
ละโกรธ	1	3.20
ละกิเลสและละกามคุณ	-	-
รวม	8	25.90

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

หลักธรรมในสัตตกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ		
ประพฤติกิเลส	2	6.50
ออกบวช	2	6.50
คุณของการออกบวช	-	-
รวม	4	13.00
ภาพรวม	31	100.00

จากตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก ใน สัตตกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 19 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 61.30 และหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 8 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 25.90 และ รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ จำนวน 4 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 13.00 และ เมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับหมวดเบ็ดเตล็ด จำนวน 5 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 16.00 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา จำนวน 4 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 12.90 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการคบคน และความกตัญญู โดยในทุกหลักธรรมมี จำนวน 3 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 9.70 และหลักธรรมที่มีน้อยที่สุด คือ หลักธรรมเกี่ยวกับความเพียร และ ความอดทน และความมีสติ โดยในทุกหลักธรรมมีจำนวน 1 ชาดก และคิดเป็นร้อยละ 3.20 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับวาจา ภรรยา การประมาณตน การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 3 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 9.70 และการละโลภและการรักษาศีล โดยในแต่ละหลักธรรมมีจำนวน 2 ชาดก และ คิดเป็นร้อยละ 6.50 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ จำนวน 1 ชาดก และคิดเป็น ร้อยละ 3.20 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการละกิเลสและละกามคุณ

ด้านทำให้บริสุทธิ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติกิเลส จำนวน 2 ชาดก คิด เป็นร้อยละ 6.50 การออกบวช จำนวน 2 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 6.50 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับ การเห็นคุณค่าของการออกบวช

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก
ในนวนกนิบาต

กิจกรรมในนวนกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ปัญญา	2	16.70
การประมาณตน	2	16.70
ความเพียรและความอดทน	1	8.30
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	1	8.30
เบ็ดเตล็ด	1	8.30
วาจา	-	-
การคบคน	-	-
ความกตัญญู	-	-
ภรรยา	-	-
ความมีสติ	-	-
ให้ทานและมีเมตตา	-	-
รวม	7	58.30
ด้านละเว้นชั่ว		
ละหลง	3	25.00
รักษาศีล	1	8.30
ละกิเลสและละกามคุณ	1	8.30
ละโกรธ	-	-
ละหลง	-	-
รวม	5	41.60

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

หลักธรรมในนวนิยาย	จำนวน (ขาดก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ประเพณีธรรม	-	-
ออกบวช	-	-
คุณของการออกบวช	-	-
รวม	-	-
ภาพรวม	12	100.00

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาขาดก ใน นวนิยาย พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 7 ขาดก คิดเป็น ร้อยละ 58.30 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 5 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 41.60 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา จำนวน 2 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 16.70 และการประมาณตน จำนวน 2 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 16.70 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับความเพียรและความอดทน การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา และหมวดเบ็ดเตล็ด โดยในทุกหลักธรรมมีจำนวน 1 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 8.30 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับวาจา การประพฤติธรรม การคบคน ความกตัญญู ภรรยา ความมีสติ การให้ทานและมีเมตตา

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละหลง จำนวน 3 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 25.00 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีลและการละกิเลสและละ कामคุณ โดยในทุกหลักธรรม มีจำนวน 1 ขาดก คิดเป็นร้อยละ 8.30 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการละโกรธ และการละหลง

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า ไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ในนวนิยาย

ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวนและร้อยละ ของกิจกรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดก
ในทสกนิบาต

กิจกรรมในทสกนิบาต	จำนวน (ชาดก)	ร้อยละ
ด้านการทำดี		
ปัญญา	2	12.50
ความมีสติ	2	12.50
การคบคน	2	12.50
ให้ทานและมีเมตตา	2	12.50
วาจา	1	6.30
การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา	1	6.30
ความกตัญญู	-	-
ภรรยา	-	-
ความเพียรและความอดทน	-	-
การประมาณตน	-	-
เบ็ดเตล็ด	-	-
รวม	10	62.60
ด้านละเว้นชั่ว		
รักษาศีล	1	6.30
ละโลภ	-	-
ละโกรธ	-	-
ละหลง	-	-
ละกิเลสและละกามคุณ	-	-
รวม	1	6.30

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

หลักธรรมในทศกนิบาต	จำนวน (ชาตก)	ร้อยละ
ด้านทำให้บริสุทธิ์		
ประพฤติธรรม	3	18.70
ออกบวช	2	12.50
คุณของการออกบวช	-	-
รวม	5	31.20
ภาพรวม	16	100.00

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์หลักธรรมทั้ง 3 ประการ ที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาตกในทศกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 10 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 62.60 และหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 5 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 31.20 และรองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการละเว้นชั่ว จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 6.30 และเมื่อพิจารณารายด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านการทำดี พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับปัญญา ความมีสติ การคบคน การให้ทานและมีเมตตา โดยในทุกหลักธรรมมีจำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.50 รองลงมาเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับวาจา การเชื่อฟังและศึกษาศิลปวิทยา โดยในทุกหลักธรรมมีจำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 6.30 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับความมกัตถุญญ ภรรยา ความเพียรและความอดทน การประมาณตน และหมวดเบ็ดเตล็ด

ด้านละเว้นชั่ว พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการรักษาศีล จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 6.30 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการละโลภ การละโกรธ การละหลง การละกิเลสและละกามคุณ

ด้านทำให้บริสุทธิ์ พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการประพฤติธรรม จำนวน 3 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 18.70 การออกบวช จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.50 และไม่ปรากฏหลักธรรมเกี่ยวกับการเห็นคุณของการออกบวช

หลักธรรมจากการเสวยชาติของพระโพธิสัตว์ในชาดกที่ไม่ได้นำเสนอในรูปแบบตาราง ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นความเรียงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

เอกทสนิบาต มีจำนวน 9 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 5 ชาดก ได้แก่ ปัญญา 1 ชาดก วาจาสัตย์ 1 ชาดก กตัญญู 1 ชาดก โลกธรรม 1 ชาดก และอยู่ในโอวาทบัณฑิต 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 4 ชาดก คือ การออกบวช 3 ชาดก และประพฤติธรรม 1 ชาดก

ทวาทสนิบาต มีจำนวน 10 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 5 ชาดก ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น 1 ชาดก การไม่ประมาท 1 ชาดก การให้ทาน 1 ชาดก ปัญญา 1 ชาดก และการคบคน 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว มีจำนวน 3 ชาดก ได้แก่ การละลงในสตรี 1 ชาดก การละโลก 1 ชาดก และการละชั่ว 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ คือ การประพฤติธรรม 2 ชาดก

เตรสสนิบาต มีจำนวน 10 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 7 ชาดก ได้แก่ ปัญญา 2 ชาดก ความมีสติ 1 ชาดก วาจาดี 1 ชาดก ความกตัญญู 2 ชาดก และมีธรรมของพระราชา 1 ชาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว จำนวน 2 ชาดก ได้แก่ การละโกรธ 1 ชาดก และการละลงในสตรี 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 1 ชาดก

ปภินณกนิบาต มีจำนวน 13 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 8 ชาดก ได้แก่ การให้ทาน 3 ชาดก การคบคน 2 ชาดก ความกตัญญู 1 ชาดก ภรรยา 1 ชาดก และความสามัคคี 1 ชาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว จำนวน 3 ชาดก ได้แก่ การละโลก 1 ชาดก การละลงในสตรี 1 ชาดก และการรักษาศีล 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ จำนวน 2 ชาดก คือ การประพฤติธรรม 1 ชาดก การออกบวช 1 ชาดก

วิสตตินิบาต มีจำนวน 14 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 6 ชาดก ได้แก่ ปัญญา 1 ชาดก การให้ทาน 3 ชาดก การคบคน 1 ชาดก และการพูดจาในเวลาที่เหมาะสม 1 ชาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว จำนวน 5 ชาดก ได้แก่ การละโลก 1 ชาดก การละหลง 2 ชาดก การละกิเลส 1 ชาดก และการรักษาศีล 1 ชาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 3 ชาดก

ติงสนิบาต มีจำนวน 10 ชาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับด้านการทำดี จำนวน 7 ชาดก ได้แก่ ปัญญา 2 ชาดก ความอดทน 1 ชาดก ความกตัญญู 1 ชาดก ภรรยา 1 ชาดก การพูดจาในเวลาที่เหมาะสม 1 ชาดก และมีธรรมของพระราชา 1 ชาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว

จำนวน 2 ซาดก ได้แก่ การละโกรธ 1 ซาดก และการรักษาศีล 1 ซาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำใจให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 1 ซาดก

จัดตาสนิบาต มีจำนวน 5 ซาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี คือ การมีธรรมของพระราชา 1 ซาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว จำนวน 2 ซาดก คือ การละหลง 1 ซาดก และการรักษาศีล 1 ซาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำใจให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 2 ซาดก

ปัญญาสนิบาต มีจำนวน 3 ซาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี คือ การมีธรรม 1 ซาดก และหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว คือ การละหลง 2 ซาดก

สังฆนิบาต มีจำนวน 2 ซาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว คือ การรักษาศีล 1 ซาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำใจให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 1 ซาดก

สัตตตนิบาต มีจำนวน 2 ซาดก พบว่า มีเพียงหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี คือ การมีธรรม 2 ซาดก

อสีตนิบาต มีจำนวน 5 ซาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 3 ซาดก ได้แก่ การคบคน 2 ซาดก การมีธรรมซึ่งประกอบด้วย ความซื่อสัตย์และมีวาจาสัตย์ 1 ซาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว คือ การละหลง 2 ซาดก

มหานิบาต มีจำนวน 10 ซาดก พบว่า มีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำดี จำนวน 6 ซาดก ได้แก่ วาจา 1 ซาดก ความเพียรและความอดทน 2 ซาดก ความมีเมตตา 1 ซาดก ปัญญา 1 ซาดก และการให้ทาน 1 ซาดก มีหลักธรรมเกี่ยวกับการละชั่ว จำนวน 2 ซาดก ได้แก่ การรักษาศีล 1 ซาดก และการละหลง 1 ซาดก และมีหลักธรรมเกี่ยวกับการทำใจให้บริสุทธิ์ คือ การออกบวช 2 ซาดก

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กลวิธีการสื่อสารหลักธรรมผ่านอรรถกถาซาดก

ผู้วิจัยได้แบ่งกลวิธีการสื่อสารหลักธรรมผ่านอรรถกถาซาดก โดยวิเคราะห์ตามเนื้อหาต่อไปนี้

2.1 การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์

2.1.1 ผลการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ ในภาพรวม

2.1.2 ผลการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ จำแนกตามนิบาต

2.2 องค์ประกอบของวรรณศิลป์

2.3 การใช้ภาษาภาพพจน์

สำหรับผลการวิเคราะห์ทั้ง 4 ส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์

ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอเป็น 2 ประเด็นและผลการวิเคราะห์ปรากฏดังต่อไปนี้

2.1.1 ผลการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ ในภาพรวม

ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวนและร้อยละการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ในภาพรวม

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์	จำนวน	ร้อยละ
มนุษย์	360	65.80
เทวดา	63	11.50
สัตว์ 2 เท้า	55	10.00
สัตว์ 4 เท้า	58	10.60
สัตว์อื่น ๆ	5	0.90
อมนุษย์อื่น ๆ	6	1.10
รวม	547	100.00

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ ในภาพรวมพบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 360 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 65.80 อันดับสองเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 63 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 11.50 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 4 เท้า จำนวน 58 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 10.60 และเมื่อพิจารณาการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เรียงลำดับจากน้อยขึ้นไป 2 อันดับ ได้แก่ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสัตว์อื่น ๆ จำนวน 5 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 0.90 พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอมนุษย์อื่น ๆ จำนวน 6 ชาดก คิดเป็นร้อยละ 1.10

2.1.2 ผลการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ จำแนกตามนิบาต

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนและร้อยละการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ จำแนกตามนิบาต

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์	จำนวน (ชาติก)	ร้อยละ
เอกนิบาต		
มนุษย์	96	64.00
เทวดา	17	11.30
สัตว์ 2 เท้า	12	8.00
สัตว์ 4 เท้า	23	15.30
สัตว์อื่น ๆ	2	1.30
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	150	100.00
ทุกนิบาต		
มนุษย์	72	72.00
เทวดา	8	8.00
สัตว์ 2 เท้า	6	6.00
สัตว์ 4 เท้า	13	13.00
สัตว์อื่น ๆ	1	1.00
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	100	100.00
ตักนิบาต		
มนุษย์	31	62.00
เทวดา	9	18.00
สัตว์ 2 เท้า	6	12.00
สัตว์ 4 เท้า	4	8.00
สัตว์อื่น ๆ	-	-

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์	จำนวน (ชาติก)	ร้อยละ
ตักนิบาต (ต่อ)		
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	50	100.00
จตุกกนิบาต		
มนุษย์	35	70.00
เทวดา	4	8.00
สัตว์ 2 เท้า	4	8.00
สัตว์ 4 เท้า	6	12.00
สัตว์อื่น ๆ	-	-
อมนุษย์อื่น ๆ	1	2.00
รวม	50	100.00
ปัญจกนิบาต		
มนุษย์	15	60.00
เทวดา	4	16.00
สัตว์ 2 เท้า	2	8.00
สัตว์ 4 เท้า	2	8.00
สัตว์อื่น ๆ	1	4.00
อมนุษย์อื่น ๆ	1	4.00
รวม	25	100.00
ฉกกนิบาต		
มนุษย์	9	45.00
เทวดา	3	15.00
สัตว์ 2 เท้า	6	30.00
สัตว์ 4 เท้า	2	10.00

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์	จำนวน (ชาติก)	ร้อยละ
ฉักกนิบาต (ต่อ)		
สัตว์อื่น ๆ	-	-
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	20	100.00
สัตตกนิบาต		
มนุษย์	21	67.70
เทวดา	6	19.40
สัตว์ 2 เท้า	1	3.20
สัตว์ 4 เท้า	2	6.50
สัตว์อื่น ๆ	1	3.20
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	31	100.00
นวกนิบาต		
มนุษย์	6	50.00
เทวดา	1	8.30
สัตว์ 2 เท้า	5	41.70
สัตว์ 4 เท้า	-	-
สัตว์อื่น ๆ	-	-
อมนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	12	100.00
ทสกนิบาต		
มนุษย์	13	81.25
เทวดา	1	6.25

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์	จำนวน (ชาตก)	ร้อยละ
ทสกนิบาต (ต่อ)		
สัตว์ 2 เท้า	2	12.50
สัตว์ 4 เท้า	-	-
สัตว์อื่น ๆ	-	-
มนุษย์อื่น ๆ	-	-
รวม	16	100.00

จากตารางที่ 4.12 เป็นการวิเคราะห์การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์จำแนกตามนิบาต ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

เอกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 96 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 64.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 4 เท้า จำนวน 23 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 15.30 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 17 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 11.30 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นมนุษย์อื่น ๆ

ทสกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 72 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 72.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 4 เท้า จำนวน 13 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 13.00 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 8 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.00 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นมนุษย์อื่น ๆ

ติกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 31 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 62.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 9 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 18.00 และ รองลงมาเสวยพระชาติเป็น สัตว์ 2 เท้า จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.00 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นสัตว์อื่น ๆ และมนุษย์อื่น ๆ

จตุกกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 35 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 4 เท้า จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.00 และ รองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 4 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.00

ปัญจกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 15 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 4 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 16.00 และ รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 2 เท้า และสัตว์ 4 เท้า จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.00

ฉกกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 9 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 2 เท้า จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 30.00 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 3 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 15.00 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นสัตว์อื่น ๆ และอมนุษย์อื่น ๆ

สัตตกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 21 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 67.70 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 19.40 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 4 เท้า จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 6.50 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นอมนุษย์อื่น ๆ

นวกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 6 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 2 เท้า จำนวน 5 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 41.70 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 8.30 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นสัตว์ 4 เท้า สัตว์อื่น ๆ และอมนุษย์อื่น ๆ

ทสกนิบาต พบว่า โดยส่วนใหญ่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ จำนวน 13 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 81.25 รองลงมาเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 2 เท้า จำนวน 2 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 12.50 และรองลงมาเสวยพระชาติเป็นเทวดา จำนวน 1 ชาตก คิดเป็นร้อยละ 6.25 และไม่ปรากฏการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์เป็นสัตว์ 4 เท้า สัตว์อื่น ๆ และอมนุษย์อื่น ๆ

การเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ในนิบาตที่ไม่ได้นำเสนอในรูปแบบตาราง
ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นความเรียงตามลำดับ ดังต่อไปนี้

เอกทสนิบาต มีจำนวน 9 ชาตก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 7 ชาตก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 1 ชาตก และเสวยพระชาติเป็นเทวดา 1 ชาตก

ทวาทสนิบาต มีจำนวน 10 ชาตก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 7 ชาตก เสวยพระชาติเป็นเทวดา 2 ชาตก และเสวยพระชาติสัตว์ 2 เท้า 1 ชาตก

เตรสสนิบาต มีจำนวน 10 ชาตก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 6 ชาตก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 3 ชาตก และเสวยพระชาติเป็นเทวดา 1 ชาตก

ปภิกณณกนิบาต มีจำนวน 13 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 7 ชาดก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 3 ชาดก เสวยพระชาติเป็นเทวดา 2 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นอมนุษย์ 1 ชาดก

วิสดีนิบาต มีจำนวน 14 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 10 ชาดก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 3 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นอมนุษย์ 1 ชาดก

ติงสนิบาต มีจำนวน 10 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 5 ชาดก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 2 ชาดก เสวยพระชาติเป็นเทวดา 2 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นอมนุษย์ 1 ชาดก

จัตตาสนิบาต มีจำนวน 5 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 4 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นสัตว์ 1 ชาดก

ปัญญานิบาต มีจำนวน 3 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ทั้ง 3 ชาดก

สัฏฐินิบาต มีจำนวน 2 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ทั้ง 2 ชาดก

สัตตตนิบาต มีจำนวน 2 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ทั้ง 2 ชาดก

อสีตินิบาต มีจำนวน 5 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 1 ชาดก เสวยพระชาติเป็นสัตว์ 3 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นเทวดา 1 ชาดก

มหานิบาต มีจำนวน 10 ชาดก พบว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ 8 ชาดก เสวยพระชาติเป็นเทวดา 1 ชาดก และเสวยพระชาติเป็นอมนุษย์ 1 ชาดก

2.2 การสื่อสารผ่านองค์ประกอบของวรรณศิลป์

สำหรับผลการวิเคราะห์ พบว่า อรรถกถาชาดก มีองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ ที่ใช้ในการสื่อสารหลักกรรม ดังต่อไปนี้

2.2.1 อารมณ์สะท้อนใจ พบมาในอรรถกถาชาดกที่มีหลายคาถา เช่น ในมหา นิบาตชาดก เป็นต้น หรือแม้แต่ในส่วนของอรรถกถาชาดกที่มีคาถาจำนวนน้อยก็มีข้อความที่ ข้อความที่แสดงถึงอารมณ์สะท้อนใจเช่นกัน เช่น ใน "ปทุกฺกสชาดก" เนื้อเรื่องตอนที่พระโพธิสัตว์ หนีไปจากนางยักขินีผู้เป็นมารดา มีเนื้อความว่า

“นางยักขินีได้ฟังคำบุตรดั่งนั้น ประหนึ่งว่าหทัยจะแตกทำลาย จึงร้องไห้ปริ เวทนาการว่า ดูกรพ่อผู้เป็นลูกรัก ถ้าเจ้าไม่พาบิดาของเจ้ากลับไปอยู่กับแม่แล้ว ชีวิต ของแม่ก็จักไม่มีต่อไป นางปริเวทนาการดังนี้แล้วจึงกล่าวคาถาว่า

เอहि ปุตฺต นีวตฺตสฺส มา อนาถํ กโรหิ เม

อชฺช ปุตฺตํ อปฺสฺสนฺติ กุขินี มรณํ คตา

ความว่า ดูกร พ่อผู้เป็นลูกรัก เจ้าจงมาหาแม่ เจ้าจงกลับไปอยู่กับแม่เถิด เจ้าอย่ากระทำให้เป็นคนอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้เลย ถึงแม่เป็นยักขินีก็จริงอยู่ ถ้าแม่ไม่ เห็นลูกในวันนี้ แม่ก็คงตายอยู่ ณ ที่นี้”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 25)

2.2.2 ความนึกคิดและจินตนาการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้อ่านต้องตี ความหมายและ รู้จักเปรียบเทียบ หรือสร้างจินตนาการด้วยการใช้สัญลักษณ์เพื่อใช้แทนความหมาย เช่น การทำให้ สัตว์ในอรรถกถาชาดกสามารถสื่อสารกับมนุษย์ได้ โดยตัวละครที่เป็นสัตว์จะมีบทบาทสมมติ คล้ายกับคนคนหนึ่ง ซึ่งพฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก จะแทนพฤติกรรมของคนที่มี พฤติกรรมเช่นเดียวกัน และสัตว์แต่ละชนิดที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก ก็จะเป็นสัญลักษณ์ของ คุณธรรมบางอย่างด้าน เช่น ม้าอาชาไนย เป็นสัญลักษณ์แทนบุรุษที่มีความสามารถและ คุณธรรมสูง เป็นต้น หรือใน สกุนคัมภีชาดก ที่เปรียบเทียบคุณกับสถานที่ที่ใคร่ครวญเพื่อให้เห็นภาพ ชัดเจน เป็นต้น

2.2.3 การแสดงออก การแสดงออกในที่นี้ คือการทำให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นไป ของตัวละคร เนื้อเรื่อง และทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งอรรถกถาชาดกนั้นองค์ประกอบ ที่ชัดเจน ทำให้เนื้อหาที่แสดงออกมาของอรรถกถาชาดก แสดงออกอย่างมีเป้าหมาย แต่ ขณะเดียวกัน ก็พบว่า อรรถกถาชาดก นั้น มีหลายเรื่องที่มีเนื้อหาซ้ำกัน แต่มีการแสดงออกที่ต่างกัน มีการสื่อสารหลักกรรมที่ต่างกันออกไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานเหมือนกัน แต่อดีตนิทานต่างกัน เช่น อลีนจิตตชาดก กับ สังวรชาดก อูรคชาดก กับ นกุลชาดก มักกฎชาดก กับ อุทพาลกชาดก เป็นต้น

2) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานต่างกัน แต่อดีตนิทานเหมือนกัน เช่น กามวิลาปชาดก กับ อินทริยชาดก

3) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานและอดีตนิทานเหมือนกัน แต่คาถาต่างกัน เช่น อาจมีคาถาเพิ่มขึ้นหรือ คาถาแตกต่างกันไปตามหลักธรรมที่ต้องการสื่อสาร เช่น โสธชาดก กับ รุจิรชาดก

4) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานและอดีตนิทานเหมือนกันทั้งหมด และสื่อสารหลักธรรมเดียวกัน แต่มีชื่อเรื่องต่างกัน เช่น วัฑฒกสิฏฐรชาดก เรื่องที่ 3 ในอัปภันตรวรรค ดิกนิบาต ตรงกับ ตัจจุสสุรชาดก เรื่องที่ 9 ในปภินณกนิบาต

5) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานและอดีตนิทานเหมือนกัน แต่สื่อสารหลักธรรมต่างกัน โดยใช้วิธีการเน้นไปที่เนื้อหาของชาดกคนละส่วน กล่าวคือ เนื้อหาของแต่ละชาดกมีความต่อเนื่องกัน เช่น มิตตวินทุชาดก เรื่องที่ 2 ในอุปายัมภวรรคที่ 9 เอกกนิบาต มีเนื้อหาต่อกับเรื่อง มิตตวินทุชาดก เรื่องที่ 4 ในปโรสธวรรคที่ 11 เอกกนิบาตและทั้ง 2 เรื่องนี้มีคาถาเต็มอยู่ใน มิตตวินทุชาดก เรื่องที่ 9 ในวัณณาโรหวรรคที่ 2 ปัญจกนิบาต และมีเรื่องต่อกันในจตุทวารชาดก เรื่องที่ 1 ในทสกนิบาต ทั้งหมดท่านนำมากล่าวและจัดเป็นเรื่องตามจำนวนคาถาในแต่ละนิบาต

6) ชื่อชาดกเหมือนกัน แต่เนื้อหาตัวชาดกต่างกัน เช่น อรรถกถาชาดกที่มีชื่อเรื่องว่า สิลวิมังสชาดก มี 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 6 ในอุปายัมภวรรคที่ 9 เอกกนิบาต เรื่องที่ 10 ในอัปภันตรวรรคที่ 4 ดิกนิบาต เรื่องที่ 10 (สิลวิมังสชาดก) ในกุฎฐกวรรคที่ 3 จตุกนิบาต และเรื่องที่ 2 (สิลวิมังสชาดก) ในวัณณาโรหวรรคที่ 2 ปัญจกนิบาต เป็นเรื่องพราหมณ์ทดลองศีลและสุตะ ส่วนเรื่องที่ 5 (สิลวิมังสชาดก) ในกาลิงควรรคที่ 1 จตุกนิบาต เป็นเรื่องอาจารย์ทศปาโมกข์ ทดลองศีลของมาณพเพื่อเลือกเป็นบุตรเขย หรือ พกชาดกเรื่องที่ 6 ในอุปายัมภวรรคที่ 9 ในทุกนิบาตก็มีชื่อพ้องกันกับพกชาดก เรื่องที่ 10 ในกุมภวรรคที่ 5 ดิกนิบาต แต่เนื้อความต่างกัน

7) เนื้อหาในชาดกเรื่องหนึ่งอาจเป็นเรื่องย่อยในชาดกอีกเรื่องหนึ่ง หรือเนื้อหาในชาดกเรื่องหนึ่ง เกิดจากการรวมหลายๆชาดกเข้าไว้ด้วยกัน เช่น เป็นชาดกเรื่องเดียวกันแต่แยกออกมาตั้งชื่อต่างออกไปตามเนื้อหาที่มีในคาถานั้นมี 11 เรื่องทั้งหมดเป็นต้นเรื่องของมโหสถชาดก ชาดกที่ 542 เรื่องที่ต่างออกไป มีดังนี้

(1) สัพพสังหารกปัญหชาดก เรื่องที่ 10 ในปโรสธวรรคที่ 11 เอกกนิบาต (มโหสถบัณฑิตชำระความเรื่องโจรลักเครื่องประดับ)

(2) คัทรภัญชาดก เรื่องที่ 1 ในหังสวรรณคดี 12 เอกกนิบาต (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องบุตรประเสริฐกว่าบิดา)

(3) อมราเทวีปัญหชาดก เรื่องที่ 2 ในหังสวรรณคดี 12 เอกกนิบาต (มโหสถบัณฑิตกล่าวปริศนาต่าง ๆ กับนางอมราเทวี)

(4) กัณณกชาดก เรื่องที่ 10 ในสันถววรรณคดี 2 ทุกนิบาต (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องกึ่งกำไ้ทรัพย์แล้วทำหึง)

(5) สิริภาพักณนิชาดก เรื่องที่ 2 ในรุทกวรรณคดี 5 ทุกนิบาต (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องสิริกับภาพักณณอยู่ด้วยกันไม่ได้)

(6) ชัชชชนกชาดก เรื่องที่ 4 ในวัณณาโรหวรรณคดี 2 ปัญจนินบาต (เทวดาเปรียบมโหสถบัณฑิตมีปัญญารุ่งเรืองเหมือนนกของไฟ อำมาตย์ทั้ง 4 มีปัญญาเหมือนแสงหึ่งห้อย)

(7) ภูริปัญญาชาดก เรื่องที่ 14 ในทสกนินบาตร (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์)

(8) เมณฑกบัณฑิตชาดก เรื่องที่ 8 ในทวาทสกนินบาต (มโหสถบัณฑิตเฉลยปัญหาเรื่องแพะกับสุนัขเป็นเพื่อนกัน เพราะต้องการแลกอาหารกัน)

(9) สิริมันตชาดก เรื่องที่ 4 ในวิสตีนิบาต (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องปัญญาประเสริฐกว่าสิริ)

(10) ปัญจบัณฑิตชาดก เรื่องที่ 12 ในวิสตีนิบาต (มโหสถบัณฑิตแสดงเรื่องเมื่อยังไม่ถึงเวลาใครๆ ไม่ควรเปิดเผยความลับ)

(11) ทกัรชชาดก เรื่องที่ 7 ในตังสตีนิบาต (พระเจ้าวิเทหะยอมสละชีวิตเพื่อรักษามโหสถบัณฑิต)

8) เนื้อหาต่างกัน แต่คาถาเดียวกัน เช่น จุฬชนกชาดก เรื่องที่ 2 ในอาสังสวรรณคดี 6 เอกกนิบาต อรรถกถาจารย์ได้ยกคาถาที่ 136 จากมหาชนกชาดก มากล่าวไว้

9) อรรถกถาชาดกที่มีเนื้อเรื่องใกล้เคียงกัน เช่น กโปตกชาดก เรื่องที่ 2 ในอรรถกถาวรรณคดี 5 เอกกนิบาต โลกชาดกเรื่องที่ 4 และจุริชาดกเรื่องที่ 5 ในอุทปานวรรณคดี 3 ติกนินบาต

10) อรรถกถาชาดกที่มีเนื้อเรื่องใกล้เคียงกันและชื่อเหมือนกัน แต่มีเนื้อหาบางส่วนที่แตกต่างกัน เช่น ราธชาดก ในเอกกนิบาตและทุกนินบาต เป็นต้น

11) เนื้อหาในปัจจุบันนิทานและอดีตนิทานเหมือนกันทั้งหมด รวมทั้งชื่อด้วย เช่น สาเกตชาดก เป็นต้น

2.2.4 *ท่วงท่าที่แสดง (Style)* หมายถึงท่วงท่าที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งอรรถกถาชาดก มีลักษณะเฉพาะที่ชัดเจนก็คือ ในอรรถกถาชาดกทุกเรื่องจะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) *ปรารภเรื่อง* (ปัจจุบันนิทาน) ทำนองว่า ใครทำอะไร ที่ไหน พระพุทธเจ้าจึงตรัสชาดกนั้น ซึ่งจากการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นมูลเหตุทำให้พระพุทธเจ้าทรงปรารภนำชาดกขึ้นมาแสดง มีดังนี้

(1) พระภิกษุและภิกษุณีที่มีพฤติกรรมที่ดี และทรงปรารภเป็นมูลเหตุของการแสดงชาดก เช่น พระสารีบุตร เป็นต้น

(2) พระภิกษุและภิกษุณีที่มีพฤติกรรมในทางไม่ดีและทรงปรารภเป็นมูลเหตุของการแสดงชาดก เช่น พระเทวทัต โกกาลิกภิกษุ เป็นต้น

(3) และทรงปรารภคฤหัสถ์เป็นมูลเหตุของการแสดงชาดก

(4) ปรารภสัตว์เป็นมูลเหตุของการแสดงชาดก เช่น สุนัขชาดก

(5) ปรารภพระสูตรเป็นมูลเหตุของการแสดงชาดก เช่น มหามังคลชาดก ที่ปรารภ มงคลสูตร, สุมังคลชาดก ปรารภ ราโชวาทสูตร เป็นต้น

การปรารภเหตุแห่งการแสดงชาดกนี้ พฤติกรรมทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีของพระภิกษุ จะเป็นปรารภเหตุของการแสดงชาดกมากที่สุด และการแสดงชาดกนี้ ผู้ฟังจะจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ

(6) พระภิกษุ จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก. กลุ่มภิกษุที่สนทนากันด้วยเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทำให้ทรงแสดงชาดกแก่ภิกษุเหล่านั้นประกอบเรื่องที่สนทนา

ข. แสดงแก่ภิกษุผู้เป็นต้นเรื่องโดยเฉพาะ

(7) คฤหัสถ์ที่ครองเรือน

2) *การเล่าเรื่อง* (อดีตนิทาน) เนื้อหาในส่วนนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นคล้ายกระเจกเงาที่สะท้อน ปรารภเรื่องหรือปัจจุบันนิทาน เนื่องจากส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาคล้ายกันกับปัจจุบันนิทาน เป็นการเล่าเหตุการณ์ซ้ำ ๆ เพียงแต่ตัวละครหรือเหตุการณ์อาจเปลี่ยนไปเล็กน้อยจะเปลี่ยนไป เช่น ในปัจจุบันนิทาน เป็นพระภิกษุ แต่ในอดีตนิทาน เป็นสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งแทน และก็กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่คล้ายเดิม อรรถกถาชาดกประเภทนี้จะพบในชาดกที่มีคาถาจำนวนน้อย เนื้อเรื่องไม่ซับซ้อน แต่ก็มีอรรถกถาชาดกอีกส่วนหนึ่งเช่นกัน ที่อดีตนิทานกับปัจจุบันนิทานมีเนื้อหาไม่เหมือนกัน และดูเหมือนจะสื่อถึงหลักธรรมคนละอย่างกับปัจจุบันนิทาน อรรถกถาชาดกที่มีเนื้อหาเช่นนี้ มักจะมีคาถาหลายคาถา เนื้อเรื่องมีความซับซ้อนมากกว่าประเภทแรก ทำให้

มีการสื่อสารหลักธรรมได้หลายประการ เช่น เตมียชาดก แม้จะเน้นหลักธรรมเรื่องการอกบวช แต่ขณะเดียวกัน พระเตมียก็ต้องมีขันติ มีวิริยะ และมีศีลด้วยจึงจะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคไปได้ ดังนั้น การเลือกรับหลักธรรมที่ถูกสื่อผ่านอรรถกถาชาดกเหล่านี้จึงต้องขึ้นกับการตีความของผู้อื่นแต่ละบุคคลด้วย

3) *คาถา* เนื้อหาของคาถาส่วนใหญ่จะสื่อสารหลักธรรมที่เป็นใจความของชาดกเรื่องนั้น เพราะคาถาจะเป็นคำพูดของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในชาดกที่แสดงถึงการกล่าวตักเตือน สั่งสอน แต่ก็ไม่ได้มีลักษณะเช่นนั้นทั้งหมด เพราะบางคาถาของชาดกบางเรื่องก็เป็นการเล่าเนื้อหาของชาดก หรือเป็นส่วนที่แสดงอารมณ์ของตัวละครมากกว่ากล่าวถึงหลักธรรม

4) *อธิบายคาถา* เนื้อหาในส่วนนี้จะทำให้ผู้อ่านอรรถกถาชาดกมีความเข้าใจในคาถามากขึ้น โดยเฉพาะคาถาที่สื่อสารหลักธรรมหรือสภาวะธรรมหรือสังขารธรรมต่างๆ ที่อาจจะยากในการทำความเข้าใจ อธิบายคาถานี้เปรียบเหมือนกุญแจในการถอดรหัสของคาถาในแต่ละชาดกนั่นเอง

5) *สโมธาน* หมายถึง การสรุปเรื่องในชาดก ซึ่งการวิจัยพบว่า หลังประชุมชาดกเสร็จ พระพุทธเจ้ามักจะแสดงอริยสัจ 4 ปิดท้ายเสมอ

2.2.5 เทคนิค เทคนิคในการดำเนินเรื่องของอรรถกถาชาดก จะใช้วิธีการเล่าย้อนหลัง โดยกำหนดให้พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสเล่า จากนั้นก็จะย้อนกลับมาสรุปว่าใครเป็นใครในปัจจุบัน

2.2.6 องค์ประกอบ องค์ประกอบที่เป็นจุดเด่นและลักษณะเฉพาะของ นอกจากองค์ประกอบของเนื้อเรื่อง ทั้ง 5 ประการ ตามที่ปรากฏในข้อ 4) และเทคนิคการดำเนินเรื่องในข้อ 5) แล้ว ยังพบจุดเด่นด้านตัวละครของอรรถกถาชาดก ที่มีลักษณะของการซ้ำอยู่ คือ หากพระพุทธเจ้าปรารภบุคคลนี้ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องก็มักจะเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเดิม คือเหมือนชาดกที่เคยมีการปรารภถึงบุคคลนี้ แม้ปัจจุบันนิทานและอดีตนิทานจะไม่เหมือนเดิมก็ตาม ทำให้สามารถคาดเดาได้ว่า หากพระพุทธเจ้าทรงปรารภบุคคลนี้แล้ว หลักธรรมที่ถูกสื่อสารมักจะเป็นหลักธรรมในเรื่องเดิมนั่นเอง เช่น โภกालิภิกษุ เป็นตัวละครในอรรถกถาชาดกที่มักจะทำให้เกิดการปรารภเกี่ยวกับหลักธรรมเรื่องการไม่ประมาณตัวเอง เพราะการนำตัวไปเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่มีคุณธรรมสูงกว่า ทั้งที่ตนไม่มีคุณธรรมนั้น หรือ พระเทวทัต เป็นตัวละครในอรรถกถาชาดกที่มักจะทำให้เกิดการปรารภเกี่ยวกับเรื่องอกตัญญู และการไม่ประมาณตน เป็นต้น

2.3 การใช้ภาษาภาพพจน์

เนื่องจากการใช้ภาษาภาพพจน์มีหลายประเภท ในที่นี้จะขอกล่าวถึงภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณคดีซึ่งมีการใช้อยู่หลายประเภท ดังนี้คือ

2.3.1 อุปมา (Simile) ตัวอย่างของวรรณคดีที่มีข้อความอุปมา เช่น ข้อความใน จุลปโลกชาดก ในหนังสือนิบาตชาดก เล่มที่ 3 ที่ว่า

“หญิงทั้งหลายเป็นผู้มีมารยาดุจดังว่าพยับแดด”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 67)

2.3.2 อุปลักษณ์ (Metaphor) ตัวอย่างของวรรณคดีที่มีข้อความอุปลักษณ์ เช่น ข้อความใน กุสชาดก ในหนังสือนิบาตชาดก เล่มที่ 3 ที่ว่า

“เจ้าฉันรนอยู่ดุจแพะตาบอดในไร่พันธุ์ผักกาดก็ดี แม้ที่นอนอยู่ได้นี้ก็ดี เราทราบทั้งนั้น”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 310)

2.3.3 บุคลาธิษฐาน (Personification) ปรากฏมากในวรรณคดี โดยใช้สัตว์ให้มีพฤติกรรมเหมือนกับคนและประพจน์คุณธรรมด้านต่างๆ ไม่ต่างจากคน เช่น สุนัขจิ้งจอก เต่า ปลา ลา ม้า โค เป็นต้น

2.3.4 ปฏิพจน์ ปฏิภาคพจน์ หรือ ปฏิทรรศน์ (Paradox) ตัวอย่างของวรรณคดีที่มีภาพพจน์นี้ เช่น ราโชวาทชาดก ในนิบาตชาดกเล่มที่ 2 ความว่า

“บุคคลพึงชนะผู้โกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนพาลได้ด้วยความเป็นสัตบุรุษ พึงชนะผู้ตระหนี่ได้ด้วยความให้ปัน พึงชนะผู้กล่าวคำโลเลได้ด้วยความจริง”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540:13)

2.3.5 อธิพจน์ (Overstatement) ตัวอย่างของวรรณคดีที่มีภาพพจน์เช่นนี้ คือ คังเคยชาดก ในนิบาตชาดกเล่มที่ 2 ความว่า

“ปลาชื่อว่าคังเคยยะทั้งหลายย่อมงาม อนึ่งปลาชื่อว่า ยมูเนยยะทั้งหลายก็งาม แต่ทว่า นุรุขะ (เต่า) มีเท้าสี่ มีปริมณฑลราวกะว่าตันนิโครธนี้ เป็นผู้มีค้อยาวหน่อยหนึ่ง ย่อมรุ่งเรืองยิ่ง (งามยิ่ง) กว่าท่านทั้งหลายทั้งปวง”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 284)

2.3.6 ปฏิปุจฉาหรือคำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical question) ตัวอย่างของอรรถกถาชาดกที่มีภาษาภาพพจน์ เช่นนี้ เช่น สิงคาลชาดก ในหนังสือนิบาตชาดก เล่มที่ 2 ความว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ท่านเชื่อนั้นซึ่งจอกผู้ดื่มสุราหรือร้อยแห่งเบียดทั้งหลายก็หา มีไม่ ร้อยแห่งกังสะทั้งหลายสอง จะมีมาแต่ไหน”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 25)

2.3.7 อุทาหรณ์ (Analogy) ตัวอย่างของอรรถกถาชาดกที่มีข้อความอุทาหรณ์ เช่น มัจฉชาดก ในหนังสือนิบาตชาดก เล่มที่ 2 ซึ่งกล่าวว่า

“ไฟนี้ย่อมไม่เผาเราให้เราร้อน หลาวคือไม้เสียบที่นายพราณแหเสียมสำเร็จแล้ว ก็ดี ย่อมไม่ทำให้เราร้อนรน ก็แต่ว่านางปลามาสำคัญซึ่งเราใด ว่าไปหานางปลาตัวอื่น ด้วยความยินดีในกามคุณ ไฟราคะที่ปรารถถึงนางปลานั้นนั่นแหละ ย่อมเผาเราให้เราร้อน อนึ่ง จิตของเราเอง ย่อมแผดเผาซึ่งเรานั้นเองให้ร้อนรน กระวนกระวาย ข้ำแต่นายพราณแหทั้งหลาย ท่านทั้งปวงจงปล่อยข้าพเจ้าเสียเถิด สัตว์ที่กามนำไปอยู่ ท่านทั้งหลายไม่ควรฆ่าโดยแท้”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 314)

2.3.8 สัญลักษณ์ (Symbol) ปรากฏมากในอรรถกถาชาดก เช่น ใช้ปลา บ่งบอกถึงความเย็น หมายถึงการแก้ปัญหาด้วยปัญญา มีความสุขุม เยือกเย็น สัตว์ทวิบาท พบว่ามีหงส์ เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นผู้มียศตำแหน่ง ต้องพูดจาอ่อนหวาน เคารพในกตिका ในสัตว์ 4 เท้า คือ หมู ธรรมชาติเป็นเป็นผู้มักมากด้วยอาหาร สัญลักษณ์ที่แสดงคือ ความเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยร่างกาย พูดจาอ่อนหวาน และ เหี้ย เป็นสัตว์ที่ทำตัวต่ำ เป็นอัมมมงคล สัญลักษณ์ที่พบ คือ ผู้ที่แสวงหาหาความจริง ต้องทำตัวให้อยู่ในธรรมชาติมนุษย์ คือ ปล่อยให้อยู่ในสภาพว่างเปล่า แล้วพิจารณาถึงเหตุและผล เป็นต้น

2.3.9 นิทานเทียบหรือนิทานอุปมา (Allegory) เป็นโวหารที่ชักนิทานมาเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมากมุ่งในการสอนศีลธรรมหรือแสดงผลแห่งความประพฤติ ซึ่งอรรถกถาชาดกทั้ง 547 เรื่องจัดเป็นนิทานเทียบอุปมาทั้งสิ้น

2.3.10 **วิกฤตภาวะ (Climax)** ตัวอย่างของอรรถกถาชาดกที่มีภาษาภาพพจน์ เช่นนี้ เช่น เสลคุชาดก ในหนังสือนิบาตชาดก เล่ม 2 ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

“เมื่อข้าต้องทุกข์แล้ว ผู้ใดเป็นที่พึ่งได้ ผู้นั้นคือบิดาของข้า ก็เมื่อบิดาของข้า มา ประทุษร้ายข้าในกลางป่าดังนี้ ข้าจะคร่ำครวญหาใครในกลางป่านี้อีกเล่า ผู้ใดเป็นที่พึ่ง ผู้นั้นกลับทำข้าสาหัสถึงฉะนี้”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 316)

2.3.11 **เหน็บแนม (Sarcasm)** ตัวอย่างของอรรถกถาชาดกที่มีภาษาภาพพจน์ ประเภทนี้ เช่น ชัมพูชาทกชาดก ในหนังสือนิบาตชาดกเล่มที่ 3 ความว่า

“ดูก่อนบุคคลผู้สรรเสริญซึ่งกันและกัน คือ ได้แก่ กากันกินกาก้างอันคนคาย เสียแล้วตัวหนึ่ง สุนัขจิ้งจอกอันกินซากศพตัวหนึ่ง เราได้เคยเห็นเจ้าทั้งสองมาสู่คลอง มุสาวาทนี้นานต่อนานแล้ว”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร 2540: 187)

2.3.12 **ปุจฉาพจน์ (Interrogation)** ตัวอย่างของอรรถกถาชาดกที่มีภาษาภาพพจน์ เช่นนี้ เช่น เสลคุชาดก ตามข้อความที่ได้ยกมาแล้วข้างต้น

ในการศึกษาหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สื่อสารผ่านอรรถกถาชาดกในครั้งนี้ พบว่า นอกจากมีกลวิธีการสื่อความความหมายโดยตรงหรือความหมายโดยอรรถ (Denotative Meaning) ของอรรถกถาชาดก โดยการมุ่งสื่อสารหลักธรรมของพุทธศาสนาผ่านเนื้อหาของอรรถกถาชาดกไปยังผู้อ่านด้วยกลวิธีตามที่กล่าวมา คือ การเสวยชาติของตัวละครเอกคือ พระโพธิสัตว์ องค์ประกอบทางวรรณศิลป์ และภาษาภาพพจน์แล้ว ยังมีการสื่อความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) คือ การแสดงความยกย่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในการบำเพ็ญบารมีก่อนจะเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งจะต้องบำเพ็ญบารมีด้วยการการสละชีวิตทางโลก การยอมรับความเจ็บปวดและทุกข์ทรมาน และการมีปัญญาไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ฯลฯ ซึ่งความหมายโดยนัยที่ต้องการยกย่องการบำเพ็ญบารมีพระพุทธานี้ จะส่งผลในการเสริมสร้างศรัทธาของผู้ที่ได้อ่านอรรถกถาชาดกและยังเป็นการเผยแผ่ศาสนาโดยทางอ้อมอีกด้วย